

پژوهش‌های موسیقی و فرهنگ
پرتال جامع علوم انسانی

هو سیدیقی

- یادداشت‌هایی دربارهٔ موسیقی جهان (۲) / شفق سعد
- روایت در نقشمایهٔ رامشگران خراسان / آمنه یوسف‌زاده

موسیقی مدرن جهان (۲)

آپرگیس و ابداع او: موسیقی - تاتر

جرج آپرگیس Georges Aperghis یونانی است، زاده آتن، سال ۱۹۴۵. ولی از دهه ۶۰ در پاریس اقامت دارد و نام او جز برای معدودی از پیروان موسیقی مدرن در این شهر، تا دو سه ماه پیش کمتر شناخته شده بود، تا آنکه در آپریل امسال گروه موسیقی Continuum Ensemble با مدیریت فیلیپ هدلم Philip Headlam، با اجرای سه کنسرت از آثار این موسیقیدان مبتکر و اسرارآمیز در سالن پرسل روم Purcell Room، وی را به شنوندگان انگلیسی معرفی نمود.

آپرگیس از دهه ۷۰ کشف امکانات موسیقی - تاتر را و جهت خود قرار داده، با ارزیابی دوباره آنچه نوازندگان و خوانندگان بر صحنه اجرا می‌کنند و اعمالی که انجام می‌دهند، می‌کوشد تا دستوری جدید برای موسیقی صحنه پدید آورد. نوازندگان او مجبورند علاوه بر نواختن، آواز بخوانند، خوانندگان باید سوت بزنند، و همه در حرکت باشند، نوازنده ویولونسل مدام جایش را تغییر دهد و گاه ساز را چون گهواره‌ای در بغل بگیرد، و هارپست نطق مفصلی علیه معشوق بیوفا ایراد کند، خواننده باریتون قهقهه‌ای طولانی سر دهد، و پس از سخنرانی کوتاه خواننده سوپرانو درباره خنده و دلالت‌های آن، وی را به سخره گیرد.

در هر حال هر چند هنوز برای قضاوت درباره موسیقی - تاتر آپرگیس و دستاوردهای آن زود است، ولی موسیقی الکترونیک خالص او که سومین کنسرت به آن اختصاص داشت پر از تخیلاتی است که شنونده را به شگفتی وامی‌دارد.

● ولادیمیر آشکنازی

سه آلبوم پیانو

بهار امسال، سه آلبوم جدید پیانو به بازار آمد که هر یک را به جهاتی می‌توان درخشان توصیف کرد. نخستین آلبوم که دو CD را شامل می‌باشد نواخته‌ی پیاپیست برجسته روسی الاصل ولادیمیر آشکنازی است. بیش از یک دهه است که رهبری جنبه اصلی فعالیت اشکنازی را به خود اختصاص داده و به استثنای کنسرت‌هایی که اخیراً در South Bank لندن اجرا کرده و در آن عمده‌ترین آثار راخمانینف را برای پیانو نواخت، اثری دیگر را چه در کنسرت و چه بر روی صفحه اجرا نکرده است. آلبوم اخیر، بهترین پیش‌درآمد بر قرارداد جدید وی با کمپانی Decca می‌باشد، که در آن یکی از برجسته‌ترین رپر تواری‌هایی که در قرن بیستم برای پیانو نوشته شده، یعنی ۲۴ پرلود و فوگ، اپوس ۸۷ اثر شوستاکوویچ ضبط شده است.

۲۴ پرلود و فوگ که تمامی کلیدهای مازور و مینور را شامل می‌شود، مهمترین اثر شوستاکوویچ برای ساز تخصصی خود پیانو، در سالهای ۱۹۵۰ و ۱۹۵۱ و در بزرگداشت ۲۰۰مین سال مرگ باخ، و تحت تأثیر استعداد فراوان نوازنده جوان پیانو در آن سالها تاتیانا نیکلایوا Tatyana Nikolaeva و اختصاصاً برای او نوشته شده است، پیش از این تنها اجرای کامل این آثار، اجرای سال ۱۹۵۲ نیکلایوا - و مجدداً همو در سال ۱۹۸۷ - بود، و سایر اجراهای آن چه از خود شوستاکوویچ، و چه از سویاتوسلاو ریختر و امیل گیللس هیچکدام مجموعه کامل ۲۴

پرلودوفوگ را شامل نمی‌شد، و آلبوم اخیر را بحق باید به جهت تکنیک برجسته نوازنده و نیز تردستی وی در اجرای تمپو (اجرای نیکلایوا، ۲۵ دقیقه طولانی‌تر از اجرای اخیر است) بهترین اجرای این اثر به حساب آورد.

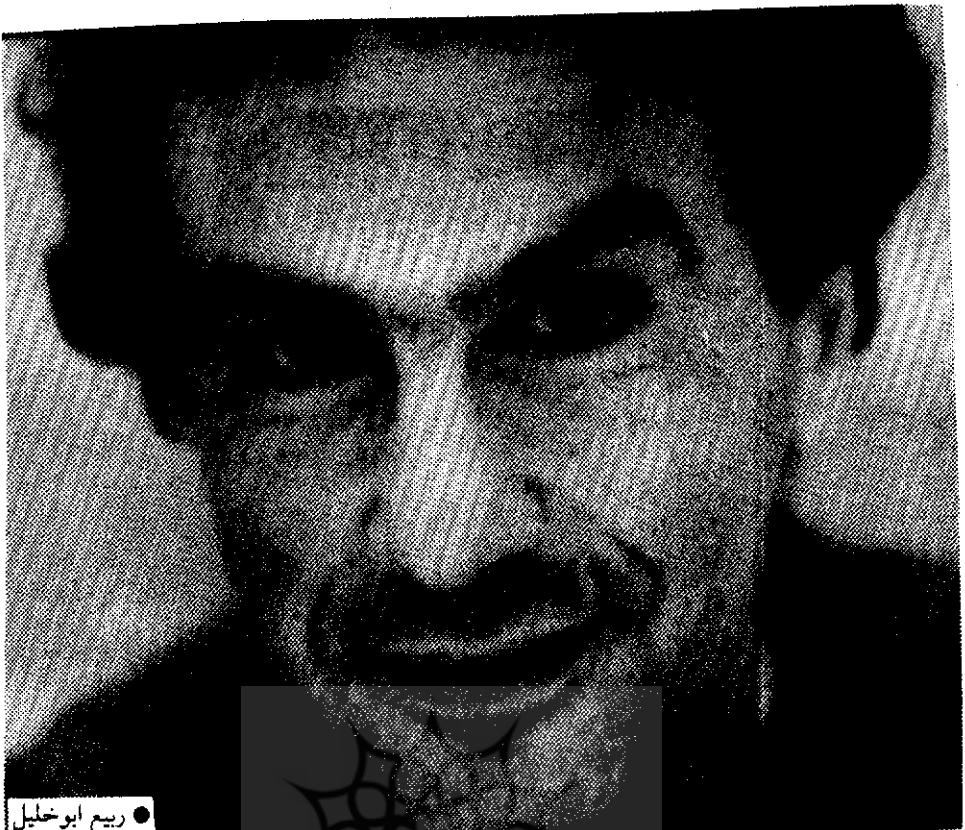
دومین آلبوم، نواخته استفن شلایرماخر Steffen Schleiermacher است. عنوان آلبوم Soviet Avant-Garde 2، و همانطور که از نام آن برمی‌آید دومین صفحه از سری صفحاتی است که در آن موسیقی آوانگارد را در شوروی پیش از اختناق استالینی معرفی و اجرا کرده است. این آثار متعلق به دورهٔ بلافاصله پس از انقلاب روسیه و زمانی است که در آن از ابتکار و ابداع نه تنها استقبال می‌شد، بلکه ضروری و اساسی شمرده می‌شد. تمامی آهنگسازی که در این صفحه، اجرا شده‌اند شامل لئونید پولووینکین Leonid Polovinkin، آرتور لوری Arthur Louri، الکساندر موسولف Alexander Mossolov، و نیکلای روسلاوتز Nikolai Roslavetz، متأثر از تمایلات جامعهٔ موسیقی معاصر بودند. این گروه در سال ۱۹۳۲ گرفتار اختناق استالینی و موقوف شد. سونات اثر موسولف (۱۹۲۵) در ساختار ریتمیک خود علاقهٔ وی را به ریتمهای مکانیکی نشان می‌دهد. آثار آتونال روسلاوتز و پولووینکین ادامه و تحوّل میراثی است که از اسکراباین در موسیقی روس بجای مانده است و با شوئبرگ به موسیقی جهان راه یافت. دو قطعه از آثار لوری نیز مربوط به سالهای میانی دههٔ ۳۰ است، اندکی پس از آن لوری، شوروی را ترک گفت و در غرب جزو حلقهٔ استراوینسکی درآمد. در انتها باید بگوئیم که این آثار در کلیت خود، بخوبی شرایطی را که بزرگترین موسیقیدان قرن بیستم، دیمیتری شوستاکویچ در آن رشد کرده نشان می‌دهند.

سومین آلبوم، عنوان ایمان، از دست دادن ایمان، و بازیابی ایمان Faith, The Loss of Faith, And The Return of Faith را بر خود دارد و ضبط رسیثالی از استفن دراری Stephen Drury است. دراری در این رسیثال ۱۵۰ سال از تاریخ موسیقی را ورق می‌زند. آلبوم با اجرای گزیده‌ای از اتودهای ماوراء زمینی Transcendental Etudes اثر فرانس لیست آغاز می‌شود. سپس قطعهٔ پیانویی ۹ Klavierstück از اشتکهاوزن نواخته می‌شود که بلافاصله راه آهن سماوی Celestial Railroad چارلز آیوز در پی آن می‌آید، قطعهٔ نهایی سونات در لامینور از بتھوون است. جدای از ارزشهای فراوان این آثار و نوازندگی درخشان استفن دراری این آلبوم بهترین راهنمای نوازندگان پیانو است که چگونه قطعات را انتخاب تا برنامه‌ای قوی و جذاب ارائه کنند.

موسیقیدانی از لبنان

ربیع ابوخلیل زادهٔ بیروت است، و از کودکی نواختن عود را آموخته است. در سالهای پایانی دههٔ ۷۰ میلادی زادگاه خود را ترک کرد و در مونیخ اقامت گزید. در این شهر وی وارد آکادمی

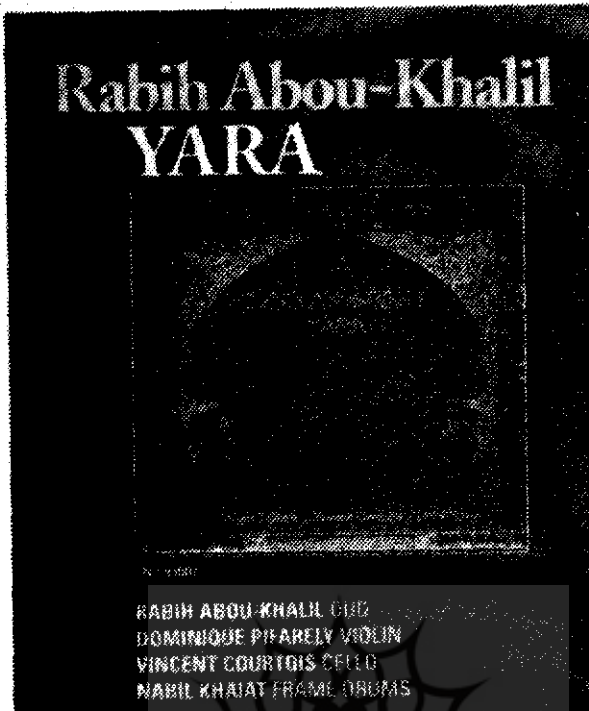

● ربیع ابوخلیل

موسیقی مونیخ شد و نواختن فلوت و اصول موسیقی کلاسیک غرب را آموخت. در نتیجه اکنون او خود را عمدتاً آهنگساز می‌داند تا نوازنده. آثار او نیز گرچه مملو از ملودیهای درهم تنیده و ریتمهای عربی است، ولی تحصیلات وی در موسیقی غرب مهر خود را کاملاً بر آنها زده است.

آثاری که پیش از این از وی ضبط شده است، ترکیبی از موسیقی عربی، جاز و کلاسیک غربی است. آلبومهای Bukra و الجدید Al-Jadida از همکاری او با ساکسیفونیست سانی فورچون Sonny Fortune (که سابقه نوازندگی با مک‌کوری تاینر Mc Coy Tyner و مایلز دیویس Miles Davis را داراست) پدید آمد. در دو آلبوم بعدی وی شتر آبی Blue Camel و تفرّج سلطان The Sultan's Picnic نیز نوازنده آلتو چارلی ماریانو Charlie Mariano، نوازنده باس استیو سوالو Steve Swallow و نوازنده ترومپت کنی ویلر Kenny Wheeler شرکت دارند. در آلبوم والس عربی Arabian Waltz ترکیبی موفق از کوارتت زهی و سازهای ضربی ایجاد کرده است.

با این حال موفقیت عظیم ربیع ابوخلیل مرهون آخرین اثر وی آلبوم یارا Yara می‌باشد. ابوخلیل این اثر را به عنوان موسیقی برای فیلمی با همین نام اثر فیلمساز ترک ییلماز ارسلان Yilmaz Arslan و کوتاه زمانی پس از مرگ پدر خود نوشت. «یارا» حاصل همکاری عود ابوخلیل، ویلن دومنیک پیفارلی Dominique Pifarély، ویولونسل ونسان کورتوا Vincent Coutois و طبل

● یارا، تازه‌ترین صفحهٔ ربیع ابوخلیل

قدیمیترین یار آهنگساز، نبیل خیاط است. «یارا» اثری شنیدنی است که شهرت فراوانی را برای آهنگساز خود در آلمان و فرانسه کسب کرده است.

۲ اثر مجلسی

و به عنوان آخرین خبر، باید به عرضهٔ چهار صفحه از موسیقی مجلسی مدرن اشاره کنیم. اولین صفحه اجرای بینظیر گروه Ensemble Avantgarde از موسیقی مجلسی برجسته‌ترین آهنگساز مدرن ایتالیایی لوچیانو بریو Luciano Berio می‌باشد. آثار اجرا شده عبارت است از: IV برای پیانو و IXa برای کلارینت، که جزو سلسله تصنیفات مشهور وی برای سازهای تنها به نام Sequenza می‌باشد. O King (۱۹۶۸) که اصلاً برای خوانندهٔ زن Cathy Berberian نوشته شده و سپس به عنوان یکی از موومانهای Sinfonia تدوین شد. آخرین اجرای این صفحه که کمتر در محافل شناخته شده است، Linea (۱۹۷۳) برای دو پیانو، ویبرافون و ماریمبا است.

دومین صفحه حاصل تلاش ویولونیست جوان انگلیسی دانیل هوپ Daniel Hope با ارکستر سنفونیک انگلیس و آثاری از سه آهنگساز معروف معاصر را حاوی است. اولین اثر سونات برای ویلن و ارکستر مجلسی تصنیف آلفرد شنیتکه Alfred Schnittke، مربوط به سالهای دههٔ ۶۰ و متأثر از موسیقی جاز است. کنسرتو برای ویلن و ارکستر بادی، هر چند که از کارهای اولیهٔ کورت

وایل Kurt Weill می‌باشد، ولی بسیار استادانه تصنیف شده و در صفحه حاضر نیز با مهارت و قدرت تمام اجرا شده است. و در نهایت اثری از تورو تاکه‌میتسو Toru Takemitsu که در گرامیداشت فیلمساز فقید روس آندره‌ی تارکوفسکی تصنیف و به نام یکی از فیلمهای وی نوستالژیا Nostalghia نامیده شده است.

صفحه بعدی نیز در بزرگداشت یکی دیگر از فیلمسازان متفکر و صاحب‌سبک جهان یعنی اینگمار برگمان سوئدی است. صفحه «موسیقی در تاریکی» Music in Darkness نام دارد و سه کوارتت زهی تقدیم شده از سه آهنگساز سوئدی کریستر هنسن Krister Hansen پَر لیندگرن Pär Lindgren و متس لارسن Mats Larsson را شامل است. هر سه اثر از لحاظ زمانی کوتاه هستند - کما اینکه عنوان کوارتت زهی برای تصنیف لیندگرن به نام Seacuts که تنها در یک موومان بوده و حتی ۵ دقیقه هم نیست، چندان بجا نمی‌نماید -، در هر سه اثر تأثیرات آهنگسازانی چون کروتاگ Krutag و شنیتکه بخوبی واضح است، با این حال موسیقی آن جاندار و شنیدنی است. اجرای این آثار از کوارتت تِمیل The Tämml Quartet است.

و در توصیف آخرین صفحه بهترین گفته، جمله‌ای است که خود آهنگساز رودریگو سیگال Rodrigo Sigal از یکی از فیلمهای دهه سی یا چهل هالیوود نقل کرده است: «اگر اجازه بدهید، می‌خواهم شما را با خود به سفری عجیب ببرم». نام اثر «بیانیه» Manifesto و به قول آهنگساز نمونه‌ای از «موسیقی مجلسی الکتروآکوستیک مکزیکی» است. رنگ‌آمیزی اثر بسیار قوی و یادآور مکزیک و نقش فلوت (که نوازندگی آن را هری ستارولد Harrie Starreveld برعهده دارد) کاملاً ما را به یاد آثار ساتی می‌اندازد.

پروژه گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی